

**Δεσίκου Γερακίνα
Α.Ε.Μ. 0795043**

ΑΘΑΜΑΝΙΚΗ ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΓΑΡΔΙΚΙ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟΝ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟ

**ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ : ΑΝΑΨΥΧΗ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΧΩΡΩΝ
ΚΑΘΗΤΗΟΝΤΗΣ : ΚΩΣΤΑ ΓΩΡΓΟΣ**

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τ.Ε.Φ.Α.Α. ΤΡΙΚΑΛΩΝ 1998

T

T

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 585 / 1

Ημερ. Εισ.: 10 - 09 - 2000

Δωρεά:

Ταξιδιωτικός Κωδικός: ΠΤ - ΤΕΦΑΑ

1998

ΔΕΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	2
Κεφάλαιο 1^ο	3
ΠΗΛΟΣ – ΑΘΑΜΑΝΙΚΑ ΒΟΥΝΑ.....	3
ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΣ ΚΑΙ ΑΧΕΛΩΟΣ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	7
Πετρολογική σύσταση και Γεωλογική κατασκευή.....	7
των Αθαμανικών βουνών.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	9
ΤΟ ΓΑΡΔΙΚΙ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ.....	9
Μεγάλες οικογένειες – Πέτρινοι πύργοι.....	12
Ραφτάδες – Κτηνοτρόφοι – Αγωγιάτες.....	12
ΜΕΓΑΛΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ.....	12
ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ.....	15
Κοίμηση Θεοτόκου – Μοναστήρι Παναγίας.....	15
ΕΞΟΧΕΣ ΓΙΑ ΠΕΡΙΠΑΤΟΥΣ.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	18
ΑΘΑΜΑΝΙΑ.....	18
ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΑΘΑΜΑΣ.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο	19
ΣΤΙΣ ΔΑΣΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ 1968.....	19
ΜΕΤΕΩΡΑ – ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΣ – ΚΟΖΙΑΚΑΣ.....	19
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	21
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	22

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Ασπροποταμίτικη χώρα ανήκει στο γεωγραφικό συγκρότημα της Πίνδου. Εκεί υπάρχουν πανέμορφα χωριά, όπως το Γαρδίκι, που είναι ένα από τα πολυανθρωπότερα και ζωτικότερα κέντρα του Ασπροποτάμου. Είναι χωριό για το οποίο δεν έχει γραφεί σχεδόν τίποτα έτσι ώστε να κάποιος να ζητήσει και να βρει πηγές για αν φέρει την ιστορία του, το παρελθόν του στο φως.

Κατά τις αφηγήσεις δεν αριθμεί ζωή περισσότερο από 3-4 αιώνες. Μοναδική μάρτυρες τα οικοδομικά κτίρια, που αναγράφουν χρονολογία οικοδομήσεως και τα δέντρα του χωριού που η ζωή τους κατά τους ειδικούς δεν ξεπερνά τα 200 χρόνια.

Το δέος που δημιουργεί στον καθέναν η παρουσία των Ασπροποταμίτικων χωριών και η υποστήριξη και αδερφοσύνη των κατοίκων τους είναι στοιχεία δυσεύρετα στην εποχή μας.

Μέσω αυτής της εργασίας θέλω να μεταφέρω την ομορφιά της φύσης και του πολιτισμού αυτού του τόπου που αν και η καταγωγή δεν ήταν απ' αυτόν με αγάλιασε Σα να 'μουν δικό του μέλος.

Η εργασία περιλαμβάνει ενότητες αρχίζοντας από την υπέροχη Πίνδο και καταλήγοντας στα Ασπροποταμίτικα χωριά και ιδιαίτερα στο Γαρδίκι.

Θεωρώ μεγάλη μου υποχρέωση να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον κ. Σωτήριο Γοργοέτα που με μεγάλη θέληση και ευχαρίστηση βοήθησε στην συλλογή των στοιχείων μου και στην εγγραφή της βιντεοκασέτας που συνοδεύει την εργασία μου.

Ακόμη θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους κατοίκους της περιοχής που με προέτρεψαν να ασχοληθώ με έναν τόπο που τον νιώθω πράγματι δικό μου, την Ασπροποταμίτικη χώρα.

1° Κεφάλαιο

ΠΙΝΔΟΣ – ΑΘΑΜΑΝΙΚΑ ΒΟΥΝΑ

Το βουνό της Πίνδου, είναι το τελευταίο παρακλάδι της μεγαλύτερης σε μήκος, πλάτος και ύψος οροσειράς της κεντρικής Ευρώπης, που καταλαμβάνει διακόσιες χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα έκταση σε σχήμα τόξου, των Άλπεων. Η ψηλότερη κορυφή τους «Λευκό όρος» έχει υψόμετρο 4.810 μέτρα. Οι Άλπεις γεωλογικά είναι συγκρότημα από διακλαδώσεις στολιδοσιγενείς πολύπλοκου μορφής, δηλαδή που προήλθε από πτύχωση του φλοιού της γης, έπειτα από εσωτερική ψύξη και συστολή.

Οι Άλπεις χωρίζονται κυρίως στις Δυτικές Κεντρικές και Ανατολικές. Στις τελευταίες αυτές περιλαμβάνονται και οι Δειναρικές Άλπεις, οι οποίες υπάγονται στη Βαλκανική χερσόνησο.

Οι Δειναρικές Άλπεις αφού εισέρχονται από την Αλβανία προς την Ηπειρο – Δυτική Μακεδονία, καταλήγουν στην Αίτωλο, μεγάλη οροσειρά της Ελληνικής Χερσονήσου, εκτεινομένης από ΒΑ προς ΝΑ μεταξύ της Θεσσαλίας και της Ηπείρου.

Η Πίνδος είναι ο σημαντικότερος ορεινός όγκος της Ελλάδας, μήκους 150 χιλιομέτρων και πλάτους 50 και διαχωρίζει τα νερά του Αιγαίου από του Ιονίου πελάγους.

Γεωλογικά η Πίνδος αποτελείται από πετρώματα της ομάδας των πλακωδών ασβεστόλιθων.

Ψηλότερες κορυφές της Πίνδου είναι ο Σμόλικας – υψομ. 2636 μ., Βελούχι 2519 μ., Κακαρδίτσα 2.429 μ., Νεραίδα 2.067 μ., Χατζηπέτρος (Κόζιακα) 1901 μ. κλπ.

Διαχωρίζεται από βαθιές χαράδρες, έχει άφθονα νερά, καλύπτεται από εκτεταμένα δάση ελάτης δρυών πεύκων, οξιάς, καστανέων κλπ. στα οποία ζουν ακόμα διάφορα άγρια θηρία και θηράματα, όπως αρκούδες, λύκοι, ελάφια, κάπροι, ζαρκάδια κ.α.

Η Πίνδος αποτελείται από πολλές διακλαδώσεις βουνών, από τις οποίες κυριότερες είναι το Μπισικέλι – υψομ. 1.800 μ., Βοϊό 2.574 μ., Χάσια 1.381 μ., Καμβούνια 1.588 μ., Τζουμέρκα 2.393 μ., Ακαρνανικά 1.590 μ., Τυμφρηστός 2.319 μ., Όρθυς 1.728 μ., Αιτωλικά όρη 1.294 μ. κ.ά.

Από τα ορεινά συμπλέγματα αυτά της Πίνδου πηγάζουν και οι μεγάλοι ποταμοί Αλιάκμονας, Άραχθος, Αχελώος, Αώος και Πηνειός.

Αναρίθμητα γραφικά χωριά κοσμούν ολόκληρο τον ορεινό όγκο της Πίνδου, στα φιλόξενα σπίτια των οποίων πολλές φορές κατέφευγαν οι κάτοικοι των πεδινών περιοχών, για ν' αποφύγουν τις διώξεις των ποικιλώνυμων βαρβάρων επιδρομέων της ιστορίας μας.

Η Πίνδος είναι γεμάτη από εξωτερικές ομορφιές και ειδυλλιακά τοπία, τα οποία, δίχως φειδώ φιλοτέχνησε η απaráμιλλη παλέτα κι η άφθαστη σμίλα του Δημιουργού και κάμει πιο μεγαλόπρεπα, επιβλητικά, μαγευτικά αριστουργήματα, το πλούσιο φως του Ελληνικού ουρανού.

Το βουνό ύμνησαν με ρωμαλέα και ποιητική διάθεση λογοτέχνες, ποιητές και φυσιολάτρες, μεταξύ των οποίων περισσότερο και πιο εύστοχα η ει-

δυλλιακή και βουκολική λύρα του Συρρακιώτη τραγουδιστή του Χωριού και της Στάνης Κώστα και Θρύλους.

Ο Κόζιακας είναι η ανατολικότερη και τελευταία προς τον απέραντο Θεσσαλικό κάμπο διακλάδωση της Πίνδου και εκτείνεται από βορά προς Νότο, από τις όχθες του Πηνειού ποταμού, σε μήκος 25 χιλιομέτρων.

Επίσης κοντά στον Αχελώο – Άσπρο ποταμό βρίσκονται τα Αθαμανικά βουνά, στο οποίο περιλαμβάνεται και μέρος απ' τα Τζουμέρκα.

Είναι κι αυτά βουνά κατάφυτα από έλατα και άλλα δέντρα, με βράχους απότομους κι απόκρημνους, με αλπινιστικό ενδιαφέρον και χιονοδρομικό, με πολλές σπηλιές και πλούσια νερά.

Οι αρχαίοι Έλληνες ονόμαζαν τον Κόζιακα Κερκέτιο όρος, αποτελούσε δε αυτό άλλοτε τα όρια της χώρας της Αθαμανίας και της Θεσσαλίας. Κοσμούνται τα βουνά αυτά με πολλά γραφικά χωριά και μοναστήρια, με άφθαστη και πανοραμική θέα και υγιεινό κλίμα.

Ψηλότερες κορφές του όμορφου Κόζιακα, που από τον κάμπο φαίνεται να μοιάζει σαν μυθικό και τιτάνιο κάστρο, είναι ο «Χατζηπέτρος» (Σημείο), η «Αστραπή» κι η «Ορνιοφωλιά», που το υψόμετρό τους είναι 1.900 μέτρα. Οι κορυφές αυτές έχουν το μοναδικό προνόμιο να έχουν απέραντη θέα προς τον Θεσσαλικό κάμπο και τα γύρω βουνά Χάσια, Καμβούνια, Ολυμπο, Κίσαβο, Μαυροβούνι, Πήλιο, Άγραφα, Ίταμο κ.α. , γιατί δεν εμποδίζουν τα άλλα βουνά, ενώ προς το νότο φαίνονται οι αλλεπάλληλες κορφές της Πίνδου, Περιστέρι κλπ.

Προς τη Δυτική πλευρά του Κόζιακα και λίγο πιο κάτω από τις δυο πρώτες κορφές, κοντά στην ονομαστή βρύση «Μπακόλα», κτίσθηκε από τον ΕΜΟΤ το 1957 ορειβατικό Καταφύγιο, κι έτσι ο Κόζιακας, έγινε βουνό προσιτό σε κάθε λάτρη του βουνού της Ελληνικής φύσεως και φιλοξένησε πολλούς καθηγητές δικών μας και ξένων Πανεπιστημίων και κάθε είδους, τάξεως και προελεύσεως συνανθρώπους μας.

ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΣ ΚΑΙ ΑΧΕΛΩΟΣ

Ο εκτεταμένος ορεινός χώρος, τον οποίο διασχίζει το μεγάλο ποτάμι ο Αχελώος ή Άσπρος, από τις πηγές του κοντά στο Μέτσοβο κι από τα υψίπεδα των βουνών Περιστέρι και Λάκμονα κι από υψόμετρα δυο χιλιάδων μέτρων περίπου, ονομάζεται Ασπροπόταμος ή Ασπροπόταμον. Τα όριά του αρχίζουν από το βουνό Κόζιακας και τον Πορτιάτη ποταμό και από την Καλαμπάκα και τον Πηνειό ποταμό, μέχρι τα Αθαμανικά βουνά, τη Λέουσα, σύνορα «Άρτας και Ζυγό του Μετσόβου.

Στην αρχαιότητα η χώρα αυτή του Ασπροποτάμου λεγόταν Ιστιαιώτις, Αχελιώτις και Αθαμανία.

Η κοίτη του Αχελώου φτάνει σε μήκος μέχρι τα 220 χιλιόμετρα, το Δε βάθος των νερών του από 2.50 μέχρι 7 μέτρα και το πλάτος της κοίτης του μέχρι τα 90 μέτρα.

Το ποτάμι αυτό αφού περάσει τα φαράγγια της Πίνδου, διαρρέει την πεδιάδα του Αγρινίου και χύνει τα νερά του στο Ιόνιο πέλαγος, κοντά στο Μεσολόγγι.

Ονομάσθηκε Ασπροπόταμος ή Άσπρος από τις κάτασπρες ασβεστολιθικές κροκάλες και άλλη άσπρη ύλη που φέρνει από τις πηγές του προς όλη τη διαδρομή του και αφήνει την κοίτη του.

Οι πέστροφες που ζουν στα νερά του, είναι οι νοστιμότερες από όλες τις άλλες, ο βασιλιάς των ψαριών, τηγανίζονται με βούτυρο και κυνηγιούνται από δικούς μας και ξένους ψαράδες, που κατακλύζουν την κοίτη του ιδίως στη θέση «Τρία Ποτάμια» με βάρκες και διάφορα σύνεργα ψαρικής, με επιμονή και επιτηδειότητα.

Η χώρα του Ασπροποτάμου φημίζεται για την ομορφιά των τοπίων της και το φυσιολατρικό και ορειβατικό ενδιαφέρον ενδιαφέρον που παρουσιάζει, γι αυτό και τα χωριά που τον κοσμούν είναι όλα γραφικά και ονομαστά θέρετρα.

Τέλος, χαμηλότερα εξαπλώνεται η πεδιάδα της Θεσσαλίας της οποίας τα μεν βαθύτερα στρώματα είναι διλουβιακά και προσχώσεις του Πλειστοκαίνου, τα δε ανώτερα είναι αλουβιακά προσχώσεις του Ολοκαίνου.

Μάης 1952

Στα Ασπροποταμίτικα χωριά υπάρχει μια παράδοση παλιά, η οποία λει πως στο πέρασμα των αιώνων, ξεκίνησαν ένα φθινόπωρο πρωί τέσσερα αδέρφια από κοντινό χωριό προς το Μέτσοβο, προς τις πηγές 4 ποταμών για να ετοιμάσουν καυσόξυλα για το χειμώνα που σε λίγο θα ερχόταν. Το βράδυ κοιμήθηκαν μαζί στο δάσος, σε κάποιο απάνεμο μέρος, όταν δε το πρωί ξύπνησαν είδαν με ανησυχία ότι ο αδερφός τους Πηνειός έλειπε, το είχε σκάσει τη νύχτα προς άγνωστη κατεύθυνση. Τα άλλα τρία αδέρφια Ασπροπόταμος, Άραχθος και Αώος, άρχισαν να φωνάζουν και να αναζητούν τον χαμένο αδερφό τους προς τρεις διαφορετικές κατευθύνσεις, εξακολουθούν να φωνάζουν έξαλα και μέχρι σήμερα ακόμα, χωρίς να μπορέσουν να συναντήσουν τον χαμένο αδερφό τους Πηνειό. Ο Πηνειός, άγνωστο για πια αιτία, ροβόλησε τη νύχτα κρυφά το Θεσσαλικό κάμπο, πέρασε τα ειδυλλιακά Τέμπη και ένωσε τα νερά του κοντά στο Στόμιο (Τσάγεζι) με τα νερά του Θερμαϊκού κόλπου.

Τα τέσσερα ονόματα, Ασπροπόταμος, Πηνειός, Άραχθος και Αώος, ανήκουν στα ισάριθμα γνωστά μεγάλα ποτάμια της χώρας μας, τα οποία πηγάζουν από την ίδια περίπου περιοχή, ο δε μύθος μιλάει αλληγορικά για τη βοή και το θόρυβο τον εκκωφαντικό που κάνουν κατά τη διαδρομή τους τα ορμητικά νερά τους μέσα από τις χαράδρες, τα φαράγγια και της κατηφόρες της Πίνδου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Πετρολογική σύσταση και Γεωλογική κατασκευή των Αθαμανικών βουνών.

Τα Αθαμανικά βουνά αποτελούν μέρος της κεντρικής Πίνδου, η οποία ανήκει στη μεγάλη πτύχωση του Δειναροταυρικού τόξου, η οποία είναι ένας βράχος των Άλπεων και έλαβε γέννηση δι' αλληπάλληλων και πλευρικών πιέσεων.

Το κεντρικό συγκρότημα της Πίνδου, το οποίο περιλαμβάνει ολόκληρη την ορεινή περιοχή του Ασπροποτάμου, αποτελείται, εις μεν το ανώτερο τμήμα αυτού, από συμπαγείς ασβεστολίθους με ιππουρίτες, εις δε το κατώτερο τμήμα αυτού, από συμπαγείς ασβεστόλιθους σε λεπτά μάλλον στρώματα.

Από γεωλογικής απόψεως τα στρώματα αυτά ανήκουν στη ζώνη Ωλονού- Πίνδου και εντάσσονται στη χρονική περίοδο από του Ανωτ. Κρητιδικού μέχρι του Ολιγοκαίνου.

Εντός του ασβεστολιθικού, περί του ανωτέρου, συγκροτήματος εμφανίζονται πολλαχού δίκην νησίδων, στρώματα Φλύσχου, ως επί της Τριγγίας, παρά το Περτούλι κλπ. καθώς και νησίδες πυριτικών σχιστολίθων με Αλβανία ως κάτωθεν Κλεινοβού, παρά τη Χρυσομηλιά, το Μοσχόφυτο κ.α.

Εμφανίζονται επίσης και στρώματα με κερατόλιθους.

Το ασβεστολιθικό συγκρότημα, περιβάλλουν πετρώματα Φλύσχου. Ο Φλύσχος απλούται εφ ολοκλήρου της προς Δ. της Καστανιάς ορεινής περιοχής, μέχρι Τρυγώνα, Κουτσούφλιανη, Μαλακασίου και Μετσόβου εισδύει δε με δυο στενές λωρίδες, το μεν μεταξύ Κόζιακα και του Καμναί από Χρυσομηλιάς προς Τύρνα, μέχρι Δρακότρυπας, αφ εταίρου δε δια της χαράδρας του Ασπρου προς Τζούρτζιαν και Μεσοχώραν μέχρι Μοσχοφύτου, και πέρα αυτού προς Νότον.

Τα στρώματα αυτά του φλύσχου, ανήκουν εις την Αδριατικοϊόνιον ζώνην και κείνται μεταξύ του μέσου Ηωκαίου και της βάσεως του Μειοκαίνου.

Το όλο τούτο ορεινό συγκρότημα, προς την πλευρά της Θεσσαλικής πεδιάδας περιβάλλεται από μια στενότατη λωρίδα πετρώματος, συγκεκριμένου από σχιστόλιθους και κερατολιθους εις λεπτά εναλλασσόμενα στρώματα, με περιδοτίτας.

ΓΑΡΔΙΚΙ

Όταν ο καλύτερος ήλιος του καλοκαιριού καιει τον κάμπο και τους ανθρώπους του η ψυχή τους βρίσκεται στις όμορφες αναμνήσεις του παραδείσου τους στα δροσόλουστα χωριά της Πίνδου.

Το ταξίδι τους ξεκινούσε από την πόλη των Τρικάλων , έπειτα ακολουθούσαν τον δρόμο των χωριών Πυγή, Λυγαριά, Παλιομονάστηρο, Πόλη που μπορούσαν να ξεκουραστούν στη μονότοξη γέφυρα του Αγ. Βησσαρίωνα μέσα στις πυκνές τούφες οραματισμένων λυγαριών. Από εκεί και μετά αρχίζουν οι απότομες πλαγιές του Κόζιακα. Σταθμός τους η Τύρνα απ' όπου αρχίζει το βασίλειο του έλατου.

Σαν ταινία κινηματογραφική περνούν μπροστά απ' τα μάτια όλων παραδείσια τοπία, τα ωραιότερα της Πίνδου. Συναντάμε τα πρώτα οροπέδια, την κοιλάδα του μικρού Ποταμού, τη Βρύση του Χάψα, τα Περτουλιώτικα λιβάδια. Μαργαρίτες και αγριολούλουδα κτενούν άριθμα τη γη που πλημμυρίζεται από τη συγχορδία των κουδουνιών και το κελάδημα των φτερωτών μουσικών.

Ανηφορίζοντας φτάνουμε στη σκάλα της Πύρρας, μια κακοτοπιά που σου παγώνει το αίμα στις φλέβες. Προχωρώντας φτάνουμε στην άλλη Αιγγιώδη σκάλα του Καμναΐ. Απέναντί μας το ελατόδασος του Πασχαλιόρι και το κρυμμένο μέσα στα δέντρα Τυφλοσέλι. Δεξιά μας η γραφική Δέση. Περνώντας και αυτό το σημείο μετά από λίγη ώρα ερχόμαστε σε οπτική επαφή με τον Ασπροπόταμο. Από εκεί το μάτι μας θωρεί το πανόραμα του Γαρδικίου που βρίσκεται κολλημένο στην Πλαγιά. Λίγο πιο κάτω φαντάζει το άλλο άσπρο ποταμίτικο χωριουδάκι η Μουσιάρα. Γύρω μας οι ατέλειωτες κορυφογραμμές της Σπανούρας, της Κουρούνας, του Πλουν, του Κομμένου Αυτιού. Πίσω μας τα βουνά της Τζούρτζιας, της Πολυθέας, της Κρανιάς, όλης της Ασπροποταμικής χώρας.

Από τα Τρίκαλα το Γαρδίκι απέχει με τον εθνικό δρόμο προς Άρτα 80 χλμ. και 100 από την Καστανιά. Όταν οι πρώτοι κάτοικοί του έφτασαν σ' αυτόν τον τόπο, βρήκαν μια γριά ερημίτισσα στεγασμένη σ' ένα πρόχειρο καλυβάκι, κοντά σ' ένα πρόχειρο κακοφτιαγμένο φράχτη. Από το φράχτη αυτό, που στην κουτσοβλάχικη γλώσσα λέγεται «Γκαρνίου» το χωριό ονομάστηκε «Γκαρντίστι» που σημαίνει μικρό κάστρο ή κώμη. Κοντά σ' αυτό υπάρχουν τα χωριά Μουσιάρα και Τζούρτζια που είναι πιο παλιά και που παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές στη γλώσσα, στα ήθη-έθιμα κ.α.

Τώρα το Γαρδίκι αριθμεί 400 οικογένειες και 5000 –6000 κατοίκους το καλοκαίρι, 350 περίπου σπίτια, 3 παλιές φυσικές βρύσες, 50 καινούργιες, 4 εκκλησίες και το ιστορικό μοναστήρι της Παναγιάς κοντά στον οικισμό «Παλαιχώρι».

Ο Γάλλος περιηγητής LEON HEUZEL , που το 1858 επισκέφθηκε το Γαρδίκι γράφει:

Πατούμε τώρα ανεβαίνοντας το ποτάμι, πρώτα από την αριστερή όχθη για να φτάσουμε στο Γαρδίκι, που βρίσκεται σε πέντε ώρες απόσταση από εδώ, αλλά στην αντίθετη όχθη. Ο δρόμος που ανεβαίνει στο Γαρδίκι, είναι ένας δρόμους απ' τους χειρότερους όλου του βουνού. Ο συνοικισμός αποτελείται από εκατόν πενήντα σπίτια, σκαρφαλωμένα σε απότομες πλαγιές, που δεσπόζονται από μια διαχωριστική προεξοχή βράχων οι οποίοι πέφτουν λίγο-λίγο επάνω στα σπίτια! Μα το χωριό επήρε ένα χάρισμα από τον ουρανό, το οποίο ισοφαρίζει πολλές ελλείψεις. Αυτό το χάρισμα είναι το παγωμένο νερό που φημίζεται πως είναι το καλύτερο από όλη την περιοχή. Όλοι οι βλάχοι ασπροντυμένοι φτάνουν διαδοχικά και συγκεντρώνονται περίεργα στο μεσοχώρι. Κάνω αυτή τη σκέψη, ότι τέτοια έπρεπε να ήταν άλλοτε στη Ρώμη η όψη και το χρώμα των λαϊκών συναθροίσεων, χάρις στη λευκότητα των ρούχων και των μάλλινων φλοκατών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΣΤΑ ΥΨΙΠΕΔΑ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ.

ΤΟ ΓΑΡΔΙΚΙ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ.

Όπου δεν υπάρχουν πηγές ιστορικές από χειρόγραφα ή από βιβλία, η προφορική παράδοση, η αφήγηση και η έρευνα με τη συζήτηση, αποτελούν το μόνο μέσο για τον ερευνητή στη μελέτη της ιστορίας του τόπου μας.

Η διαπίστωση αυτή παίρνει σταθερά τη θέση της προκειμένου για το μεγάλο χωριό Γαρδίκι, ένα από τα πολυανθρωπότερα και ζωτικότερα κέντρα του Ασπροποτάμου, για το οποίο δεν έχει γραφεί σχεδόν τίποτα το ιστορικό με ακρίβεια και αντικειμενικότητα, σε τρόπο που να μπορεί ο ιστορικός του μέλλοντος να ζητήσει και να ανεύρει πηγές για τη διαφώτιση της επιστήμης.

Πολλοί Γαρδικιώτες και ιδίως ο άλλοτε Πρόεδρος της Κοινότητας Γαρδικίου αείμνηστος Χρίστος Δ. Πελεκούδας, διηγόνταν πως σώζονταν τα παλιά εκείνα χρόνια ένα βιβλίο με άγραφες ριγωμένες κόλλες στο οποίο ο εκάστοτε Δήμαρχος πρώτα κι αργότερα Πρόεδρος της Κοινότητας ο Εφημέριος του χωριού, ο Δάσκαλος ή κάποιος άλλος Γαρδικιώτης, έγραφαν τα πιο σημαντικά κι αξιόλογα ιστορικά, κοινωνικά και άλλα γεγονότα του χωριού. Ατυχώς και το βιβλίο αυτό που κάτι θα μπορούσε να προσφέρει στο σύγχρονο ερευνητή, χάθηκε άγνωστο γιατί, με ποιο τρόπο και πότε.

Ό, τι κατορθώθηκε να περισυλλέγη σχετικά με τον άγνωστο ρόλο και πορεία του στο πέρασμα των χρόνων, σταχυολογήθηκε από αφηγήσεις υπέργηρων Γαρδικιωτών, οι οποίοι πάλι τα διατηρούσαν στη μνήμη τους από τη ζωή τους και από τις αφηγήσεις γερόντων προηγούμενης από αυτούς γενιάς.

Ο κυριότερος από τους πληροφοριοδότες μου ήταν ο αείμνηστος Θανάσης Γ. Καρανάσιος ή Καραγιώργος, ο παππούς μας, τον οποίο οι φίλοι του προσονόζαν και Τζιάτζιο. Γεννήθηκε στο Γαρδίκι – Ασπροποτάμου, είναι χωριό νέο, το οποίο δεν μπορεί να αριθμεί ζωή περισσότερο από 3-4 αιώνες. Με τη γνώμη αυτή συμφωνούν απόλυτα όλα τα οικοδομικά κτίσματα του χωριού των οποίων επίσης η ζωή κατά τους ειδικούς δεν ξεπερνάει τα διακόσια χρόνια και άλλα αδιάψευστα και τόσο ομιλητικά περιστατικά.

Για την ιστορική προέλευση των κατοίκων του χωριού υπάρχουν πολλές πιθανολογούμενες εκδοχές. Κατά τον παππού Τζιάτζιο, ο οποίος συνόδευσε τον Καραϊσκάκη από την Πύρρα για την περιοχή Γαρδικίου και συνομίλησε μαζί του αρκετές ώρες το 1824 και διηγείτο ζωντανά το πέρασμα του Πάτερ Κοσμά από τον Ασπροπόταμο το χειμώνα του 1777, οι περισσότεροι κάτοικοι του νέου χωριού προήλθαν από δυο σημεία, οι πρώτοι και οι πιο πολλοί από παλιό χωριό που άλλοτε ήταν κτισμένο στο σημερινό αγροτικό συνοικισμό Παλιοχώρι με το όνομα Κεράσοβο, το οποίο εγκαταλείφθηκε γιατί είχε πολλά φίδια δηλητηριώδη, άλλοι δε από μικρό συνεταιρισμό που βρισκότανε στην αντικρινή οροσειρά, το Λιάσοβο. Στη θέση που ήταν το Κεράσοβο λέγετε πως ήταν άλλοτε η έδρα του βασιλιά Αθάμα. Και στις δυο θέσεις που ήταν το Κεράσοβο και το Λιάσοβο, σώζοντια μέχρι σήμερα πολλά ερείπια.

Από το Κεράσοβο μετακινήθηκαν οι κάτοικοι γιατί εκεί το κλίμα ήταν ανθυγιεινό, τα πόσιμα νερά ακατάλληλα και το μέρος κρατούσε πολλά δηλητηριώδη φίδια, τα οποία ήταν τόσο επικίνδυνα, ώστε παρακινούμενα από μια μυρουδιά του μητρικού γάλακτος, έμπαιναν μέσα στις κούνιες των μωρών παιδιών, αλλά και μέσα στα ανοιχτά στοματάκια τους πολλές φορές, οι δε κάτοικοι υπέφεραν τρομερά από συχνές επιδρομές ληστοσυμμοριτών. Από το Λιάσοβο επίσης οι κάτοικοι έφυγαν για τους ίδιους λόγους και για το εξής επεισόδιο: Στη Λιασοβίτικη τοποθεσία «Τζιάνα» στην αριστερή όχθη του Ασπροποτάμου, ήταν τα χρόνια εκείνα ένας νερόμυλος τον οποίο διατηρούσε Τούρκος Αγάς. Μια μέρα ο Αγάς κακοποίησε μια Λιασοβίτισσα Χριστιανή που πήγε στο μύλο του με σιτάρι, για το λόγω αυτό ο Τούρκος μυλωνάς δολοφονήθηκε από τον άνδρα της κακοποιηθείσας. Τότε οι άλλοι Τούρκοι του συνουρισμού για εκδίκηση έκαψαν και κατέστρεψαν τα σπίτια των χριστιανών, οι δε τελευταίοι επιτηθέντες τη νύχτα έκαψαν τα σπίτια των Τούρκων και τους κατδίωξαν. Έτσι καταστράφηκε το Λιάσοβο κατά τις παραδόσεις.

Την εποχή εκείνη άπειρες ληστοσυμμορίες από δικούς μας και τουρκαλβανούς, καταπίεζαν τους ορεινούς μας πληθυσμούς και τους απομυζούσαν κάθε βιοτική ικμάδα. Για το λόγω αυτό οι πρώτοι Κερασοβίτες και Λιασοβίτες αποφάσισαν να κτίσουν το καινούργιο χωριό σε μέρος απρόσιτο, στου οποίου τα λίγα περάσματα έστηναν πέτρινα ταμπούρια από τα οποία υπερασπίζονταν το χωριό τους.

Έτσι ποτέ πια δε μπόρεσε να πατήσει πόδι ληστή ή τούρκου κατακτητή στο Γαρδίκι, εκτός από μια φορά στην περίοδο της μεγάλης ακμής του Αλή Πασά, που πολλά στρατεύματα του Χουρσίτ Πασά που κατέστρεψαν τις Καλαρριές τον Ιούνιο του 1821, με άρτιο οπλισμό μπήκαν στο χωριό χωρίς αντίσταση. Ομάδα προκρίτων του χωριού με επικεφαλής το Γαρδικιώτη Γεώργιο Καραθάνο ή Γκάτσιο, βγήκε σε προϋπάντηση των ορδών του Πασά, τα οποία είχαν κάψει τα προηγούμενα τους Καλαρριές και επέφεραν ζημιές και σε άλλα χωριά, για να εξευμενίσουν τη μανία τους, αφού κάθε αντίσταση θα ήταν μάταια. Ο επικεφαλής των Τουρκαλβανών εντελήφθηκε μόλις πλησίασε την ομάδα των Γαρδικιωτών προκρίτων, στο πέτο του Καραθάνου ένα διακριτικό παράσημο το οποίο του είχε απονέμει ο Σουλτάνος σε μεγάλους αθλητικούς αγώνες που είχαν γίνει στην Πόλη. Το παράσημο αυτό έσωσε στο χωριό από λεηλασίες και άλλες συμφορές.

Μερικοί κάτοικοι του χωριού κατά μια εκδοχή, προέρχονται από τη Τζουμάγια Μακεδονίας, από την οποία τους εξόρισε ο Σουλτάνος στα κακοτράχαλα Αθαμανικά βουνά για τιμωρία, γιατί ήταν ατίθασοι και απείθαρχοι στους Τούρκους, δεν πλήρωναν φόρους και διαρκώς δημιουργούσαν σοβαρά ζητήματα. Οι πολεμιστές Γαρδικιώτες των πολέμων 1912-1913 περνώντας από τη Τζουμάγια, γνώρισαν ηλικιωμένους κατοίκους της που γνώριζαν το Γαρδίκι, παλιούς συγγενείς τους και πολλά ονόματα κατοίκων του Γαρδικίου. Εντύπωση έκανε στους επίστρατους Γαρδικιώτες των Βαλκανικών πολέμων, η γλώσσα, η ενδυμασία, τα ήθη και έθιμα κλπ. των Τζουμαγιωτών, που ήτνα όμοια με των Γαρδικιωτών!

Όταν οι πρώτοι κάτοικοι του Γαρδικίου ανίχνευσαν την περιοχή εκείνη για την ανεύρεση κατάλληλης τοποθεσίας για ανοικοδόμηση του νέου χωριού και έφτασαν κοντά στη βρύση με το ονομαστό νερό, βρήκαν εκεί μια γριά ερημίτισσα-αγρότισσα στεγασμένη σ' ένα πρόχειρο κακοφτιαγμένο ξύλινο φρά-

χτη. Από την φράχτη αυτή η οποία στην Κουτσοβλάχικη γλώσσα λέγεται «Γκάρντ (ου)», το χωριό ονομάστηκε από τους κατοίκους του και στη γλώσσα τους «Γκάρνίστι». Η τοπωνυμία Γαρδίκι, αφού πρόκειται για χωριό τόσο νέο, δε φαίνεται να είναι σλαβική, μάλλον θα πρόκειται για εξελληνισμό της κουτσοβλάχικης τοπωνυμίας «Γκαρνίστι – Γαρδίκι», σημαίνει δε μικρό κάστρο ή κώμη.

Μετά τον οικισμό του χωριού κατά την προφορική πάντα παράδοση, μερικοί Γαρδικιώτες από το ομώνυμο χωριό της Χειμάρας Β. Ηπείρου κατέφυγαν και εγκαταστάθηκαν στο Γαρδίκι, μετά την ολοκληρωτική καταστροφή της πατρίδας τους από τον Αλή Πασά το Μάρτιο του 1812. Ακόμα και ευάριθμες οικογένειες από το Συρράκο, Καλλαρίτες και Ματσούκι Ηπείρου, που χωρίζονται από το Γαρδίκι από την κορυφογραμμή της Πίνδου «Κακαρδίτσα» υψόμ. 2.429 μ.) φαίνεται εγκαταστάθηκαν εκεί αποφεύγοντας τις διώξεις των τουρκαλβανών του Αλή Πασά.

Τα κοντινά χωριά Μουτσιάρα και Τζούρτζια φαίνεται πως είναι παλαιότερα του Γαρδικίου, ενώ δεν απέχουν από αυτό το μεν πρώτο μόλις είκοσι λεπτά, το δε άλλο μόλις σαράντα πέντε λεπτά, παρουσιάζουν εν τούτοις σημαντικότητες και τόσο χτυπητές διαφορές στη γλώσσα, στα ήθη και έθιμα, ενδυμασία κλπ. Στη Μουτσιάρα ομιλείται μόνο η Ελληνική γλώσσα, στη δε Τζούρτζια η κουτσοβλάχικη αλλά πολύ διαφορετικά από το Γαρδίκι. Παράδειγμα πρόχειρο: Οι Γαρδικιώτες λένε το πρωί – «Νταργά», οι Τζουρτζιώτες λένε το πρωί – «Ντουμνιάτς (ου)»! Αυτό μαρτυρεί κατά τρόπο εντελώς αδιάψευστο, πως οι κάτοικοι των τριών τόσο κοντινών χωριών, δεν προήλθαν από τον ίδιο τόπο, αλλά από τρεις διαφορετικούς χώρους, για την ίδια ίσως αιτία υπό ανάλογες συνθήκες.

Ο αείμνηστος Τζιουρτζιώτης δηκηγόρος Χρήστος Ντάκος, σε παλιά συνομιλία μας μου είχε εξιστορήσει από σχετικές έρευνές το, πως οι Τζιουρτζιώτες θα προέρχονται από την περιοχή της Κορυτσάς, όπου και σήμερα υπάρχουν οικογένειες με το όνομα Ντάκος.

Το ιστορικό αυτό αίνιγμα, σκεπασμένο επίμονα στα πυκνά του παρελθόντος σύννεφα θα παραμείνει ίσως ανεξιχνίαστο, κ' έτσι θα μας είναι άγνωστη η προέλευση η πραγματική των βλαχοφώνων πληθυσμών της Πίνδου.

Το 1928, σε ανασκαφές που έγιναν στη θέση Καταφύη» της περιοχής Γαρδικίου, κοντά στη βρύση Στουρνάρα, για το άνοιγμα του νέου ημιονηγού δρόμου, ήρθαν στο φως πρωτόγονα σιδερένια πολεμικά όργανα (δόρατα, μύτες ακοντίων κλπ.) τα οποία αποδεικνύουν ότι μάχες έγιναν εκεί στο πέρασμα των αιώνων, τις οποίες έχει σκεπάσει ο βαρύς πέπλος του παρελθόντος.

Στην ίδια θέση υπάρχει και σώζεται επίμονα ο θρύλος πως είναι κρυμμένο χρυσό άγαλμα κάποιου Βασιλιά, που παριστάνει μια «Γουρούνα με δώδεκα Γουρουνόπουλα»!... Κατ' άλλη εκδοχή το άγαλμα αυτό είναι κρυμμένο στη θέση «Βρύσες – Γαρδικίου».

Πολλοί Γαρδικιώτες, μεταξύ των οποίων και οι Γεώργ. Μπαλάφας, Γρηγ. Μπαταγιάννης, Γεωργ. Σουλιώτης και Δημ. Γκρίζιος, ακολούθησαν-τες τον Ασπροποταμίτη ευπατρίδη και εθνικό αγωνιστή Χριστόδουλο Χατζηπέτρο, έλαβαν μέρος στις φονικές και νικηφόρες για τους Έλληνες μάχες που δόθηκαν με τους Τούρκους παρά την Καλαμπάκα στην 1η και 10η Μαΐου 1854. Στις μάχες αυτές τραυματίστηκε στο βραχίονα από εχθρικό βόλι ο Γαρδικιώτης πολεμιστής Γεώργιος Μπαλάφας.

Χωρικός οργάνων το χωράφι του προ πολλών χρόνων στη θέση «Βρύσες – Παλιοχωρίου» της περιοχής Γαρδικίου, βρήκε μικρό μαρμάρινο αγαλμάτινο και χρυσό στεφάνι μεγάλης τέχνης. Την ίδια περιοχή επισκέφθηκε το 1938 Γάλλος αρχαιολόγος, ο οποίος με τη βοήθεια σχεδιαγράμματος προσπαθούσε να ανακαλύψει τη θέση αρχαιολογικών θησαυρών μεγάλης αξίας και σημασίας. Ο πόλεμος που άρχισε την άλλη χρονιά, εμπόδισαν υπόσχεσή του για τη διενέργεια ανασκαφών.

Το Γαρδίκι είχε υποστεί μερική καταστροφή, ιδίως στο κέντρο του, στις 7 Ιανουαρίου 1892 από χιονοστιβάδες (σγκαβαλιά) που κύλησαν προς αυτό από τις κορυφές «Σπανούρα-Φαντανιάρρα», με αποτέλεσμα το θάνατο των οικογενειών των Μπουκοβαλαίων και των Ευαγγελής και Παρασκευής Στεργιπούλου και την τέλεια καταστροφή 50-60 σπιτιών : Την ίδια ημέρα έγινε καταστροφή και στο γειτονικό χωριό Αρματωλικό (Μπούκουρι). Η λαϊκή παράδοση διέσωσε τη συμφορά αυτή με το λαϊκό δίστιχο:

«Καταστροφή στο Μπούκουρι και σάρα στο Γαρδίκι».

Αντιπροσωπευτικότεροι τύποι Γαρδικιωτών της περασμένης τελευταίας γενεάς ήταν η αείμνηστοι Γιάννος Μπαταγιάννης, Τόλης Ούτρας ή Ουάλλας, Νάσος Μαλέγκος ή Γκόπης, Νάσης Γασντζούλας και ο Χίτας Μπαταγιάννης, απ' τους οποίους περισυνέλεξα πολλές από τις άνω πληροφορίες μου.

Μεγάλες οικογένειες – Πέτρινοι πύργοι.

Ραφτάδες – Κτηνοτρόφοι – Αγωγιάτες.

Το Γαρδίκι από τα παλιά εκείνα χρόνια της τουρκοκρατίας, θεωρούνταν σαν το μεγαλύτερο και πολυανθρωπότερο χωριό του άλλοτε Δήμου Αθαματών, αλλά και ολόκληρου του Ασπροποτάμου.

Το χειμώνα παρέμειναν σ' αυτό αρκετές οικογένειες (χειμωνιάτες) , το καλοκαίρι όμως η κίνηση και η ζωή πολλαπλασιάζονταν, γιατί ανέβαιναν επάνω για παραθερισμό η τάξη των Ραφτάδων από τις πόλεις και των Κτηνοτρόφων από τα χειμαδιά.

Ο φόβος των τουρκαλβανών κατακτητών από το ένα μέρος και των ληστών από το άλλο, κρατούσαν πάντοτε σε αγωνία και δίχως ασφάλεια τον πληθυσμό και δεν ήξεραν αν στον κάμπο ή στο βουνό θα ήταν πιο ήσυχος κι ασφαλισμένος.

Ευτυχώς που το Κράτος, όταν αποχώρησαν οι Τούρκοι, επέτρεπε σε κάθε οικογένεια σιωπηρά να κρατάει από ένα ή περισσότερα πολεμικά όπλα γκράδες ή πιστόλια για την πρόχειρη και χρήσιμη ασφάλειά τους.

ΜΕΓΑΛΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ. Μεγάλες οικογένειες στο χωριό Γαρδίκι ήταν οι λεγόμενες φάρες, που τις αποτελούσαν οι Μπαταγιανναίοι, Γαρδικιώτη ή Καραθάνου, του Τέγου Βράκα, Καραμητραίοι, Μαλεγκαίοι, Μπαμπουραίοι, Καρανασαίοι ή Καραγιωργαίοι, οι Χολεβαίοι κ.α..

ΠΥΡΓΟΙ. Μεταξύ των πέτρινων κτισμάτων του χωριού, που φιλοτεχνούσαν πάντα επιδέξιοι οικοδόμοι από τα κοντινά Τζουμέρκα, υπήρχαν και μερικά μεγάλα, με πολεμίστρες και ζεματίστρες για άμυνα εναντίον επιδρομέ-

ων Τούρκων και ληστών, τα οποία χαρακτηρίζονταν σαν πολεμικοί πύργοι, όπως των Γαρδικιωταίων, που λένε πως χτίσθηκε το 1866, του Γρηγόρη Καραθάνου, Γιάννου Μπαταγιάννη, Χρήστου Γαρδικιώτη, Ντούλα Μπαταγιάννη, Βασίλη Μπαταγιάννη κ.α.

ΡΑΦΤΑΔΕΣ. Στην τάξη των ραφτάδων ανήκαν οι οικογένειες των αδερφών Σιώκη, Καραγιώργου, Φυσικόπουλων, Καρανάσιου, Γκαγκανάσιου, Λιάζη, Μπουρούσα, Λύτρα, Μπαλάνη, Παπαθανάση, Δημοράγκα, Κωνσταντάκου, Ντόντου, Μπαταβάνη, Ούτρα, Μπελέφα, Παπαπέτρου, Μακρυνάσιου κ.α. Στη γειτονική πόλη της Καρδίτσας κατά κύριο λόγο και λιγότερο στα Τρίκαλα και στα γύρω χωριά κυριαρχούσε ένα ειδικευμένο τμήμα ραφτάδων, που ασχολούνταν με το αριστοτεχνικό κέντημα της φορεσιάς της Καραγκούνας με μεταξωτές κλωστές και σε όμορφα γεωμετρικά και άλλα σχέδια. Με το είδος αυτό της λεπτής ραφτικής τέχνης ασχολούνταν οι Γκαγκανατσαίοι, Σ. Γκαγκακούνης, Κ. Γαλάνης, Ε. Κωνσταντάκος, Γ. Καραγιώργος, Κ. Λιάζης, Αθ. Ντόντος, Σ. και Χ. Ράμμος, Αθ. Σιαφαρίκας, Β. και Π. Σιώκης, Β. Φυσικόπουλος, Μπαταβαναίοι, Γ. Παπαπέτρος, Δ. Μπουρούσας, Κ. Κοθώνης, Β. Κατσαμπέκης, Γ. Μακρυνάσιος κ.α.

ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΙ. Στην άλλη πιο μεγάλη τάξη των κτηνοτρόφων, παλιότερα ανήκαν οι οικογένειες των: Βασίλη Γιάννου και Ντούλα Μπαταγιάννη, Θανάση Βούκια, αδελφών Κων. Καρατζούνη, Αθαν. Μαλέγκου, Σ. Θώδη, αδελφών Σωτ. Μπουντούρη, Γιάννη Καραμήτρου ή Βιλούλα, αδελφών Γκουγκουλίτση ή Παλιογούλα, Γρηγ. Σκανδάλη κ.α. , που τα γιδο-πρόβατά τους περνούσαν τις 25 χιλιάδες.

Σήμερα εξακολουθούν να ασχολούνται με την κτηνοτροφία οι κτηνοτρόφοι Γαρδικιώτες: Μιχ. Σαφουγάκης, Αρισ. Καπούλας, Θωμάς Μπουκουβάλας, Βάϊος Μπράτσος, Αποστ. Βράκας, αδελφοί Βλαχοκώστα , Χρ. Καραμήτρος, Χρ. Σδρένιας, αδελφοί Σωτ. Μπλέτσα, Δημητ. Μπλέτσας, Σωκρ. Λόζιος κ.α., που διατηρούν 2500 περίπου πρόβατα. Επίσης ο συνοικισμός του Γαρδικίου Παλιοχώρι κρατάει περί τα 500 πρόβατα στα μαντριά Βδοκίμη και Κοτσοτύλο.

ΜΑΝΤΡΙΑ. Η τάξη των κτηνοτρόφων Γαρδικίου, εξυπηρετούνταν πάντοτε στα πλούσια από καθαρό και θρεπτικό χορτάρι μαντριά Σπανούρα, Ντούλια, Παλιοτσέλαρα, Παλιομάντρια, Στρογγυλό Βυρό, Μακρυλέκα, Λάκκο, Παλέντζι, Πλούν, Δοκίμι, Κοντοσύλο, Πάδες , Λιάσοβο και Μακρυράχη.

ΑΓΩΓΙΑΤΕΣ. Τη συγκοινωνία εξυπηρετούσαν τα περασμένα εκείνα χρόνια, οι αγωγιάτες ή κυρατζίδες με τα μουλάρια τους που χρειάζονταν τρεις ή τέσσερις ημέρες πεζοπορία για να διανύσουν την απόσταση από Τρίκαλα ή Καρδίτσα μέχρι το Γαρδίκι, σε υψόμετρο 1140 μέτρων, που υπολογίζονταν σε 80 μέχρι 100 χιλιόμετρα. Γνωστότεροι Γαρδικιώτες κυρατζήδες οι Βρακαίοι, Τσιρογιανναίοι, Μπρατσαίοι, Σδρεννιαίοι κ.α.

ΜΥΛΟΙ και ΜΑΝΤΑΝΙΑ. Παράλληλα με τη διατροφή χιλιάδων κατοίκων παραθεριστών και άλλων στο χωριό τα καλοκαίρια με ψωμί και τα παράγωγα του σταριού και της ασχολίας όλων των οικογενειών με την υφαντική μάλλιων ειδών και ιδίως βελεντζών – φλοκωτών, αναπτύχθηκαν πολλοί μύλοι, μαντάνια και ντριστελλές, με κινητήριο δύναμη τα νερά του γραφικού παραπότα-

μου του Αχελώου ποταμού, που κυλάει τα γάργαρα νερά του με ένα μονότονο βουΐσμα, κάτω από το χωριό. Έτσι έκαμαν χρυσές δουλειές τότε οι μύλοι, τα μαντάνια και οι ντριστελές: Της Κοίμησης της Θεοτόκου (Βακούφικα), του Μπλαγκόφτη, του Μπατατέγα, του Μπαούση κι αργότερα του Σωτήρη Σιάφη. Τα νεροκίνητα αυτά συγκροτήματα, βρισκόμενα μέσα σε γραφικά πλατανοσκέπαστα τοπία, αποτελούσαν μαγευτικές οάσεις, μέσα στη χαράδρα που αένναα τρέχανε τα νερά από το ποτάμι, τις βρύσες, τις βροχές και τα χιόνια και τόποι χαράς, αναψυχής και ψυχικής γαλήνης.

Σχεδόν όλες οι οικογένειες στο Γαρδίκι ασχολούνταν κατά παράδοση στην ύφανση των μαλλιών, κρατούσαν στα σπίτια τους δε ξύλινα λανάρια, τις ρόκες, τα τσικρίκια, ανέμες, χτένια, αργαλειά, κοπάνες για πλύσιμο των μαλλιών και καζάνια για το βάψιμο αυτών. Για τη βαφή των μάλλινων ειδών μεταχειρίζονταν περισσότερο διάφορες φλούδες, φύλλα, ρίζες κ.α. από διάφορα φυτά και λιγότερο τα χημικά βιομηχανικά χρώματα.

ΕΝΔΥΜΑΣΙΕΣ. Οι παραδοσιακές – τοπικές ενδυμασίες στο Γαρδίκι για τους άνδρες είναι δυο: Τα τσιπούνια είναι η πρώτη και η άλλη τα Μπουραζάνια.

Τα τσιπούνια αποτελούνταν από τα εξής κομμάτια: σκούφος – κελεπόσι κεντημένο ή κόκκινο φέσι με φούντα, κάλτσες άσπρες ψηλές με καλτσοδέτες μαύρες με φούντα επίσης μαύρη, κάλτσες κοινές άσπρες, φουστάνελα με πολλά λαγκιόλια από άσπρο πανί, φαρδομάνικα άσπρα, τσιαμαντάνι μαύρο ή βελουδένιο κεντημένο, κοντόσι, ζωνάρι από πανί μαύρο ή άσπρο και σαλάχι πέτσινο στη μέση και τσαρούχια με τρίχινες φούντες.

Τα Μπουραζάνια, περιλάμβαναν : φαρδύ και μακρύ μπουραζάνι- παντελόνι άσπρο από μάλλινο σκουτί, ζωνάρι στη μέση από πανί μαύρο ή άσπρο κι από πάνω πέτσινο σαλάχι, τσιαμαντάνι κεντημένο, φαρδομάνικα άσπρα, σακκάρι μαύρο μακρύ από σκουτί, σκούφο-κελεπόσι κεντημένο μαύρο ή φέσι κόκκινο με φούντα, κάλτσες κοινές μάλλινες κατά προτίμηση άσπρες και τσαρούχια με τρίχινες φούντες.

Το χειμώνα προσθέτουν από πάνω τη ζεστή κάπα, το ταλαγάνι ή το κοντοκάπι από τραγόμαλλο που κρατάει ζέστη και είναι αδιάβροχο.

Οι γυναίκες φορούσαν τα περασμένα χρόνια : φουστάνια ή φούστες μακριές και φαρδιές με τη γνωστή γιρλάντα-σκούπα κάτω-κάτω, πολκάκια ή ζακέτες από βελούδο ή άλλο ύφασμα μαύρο κεντημένο και στολισμένο με πούλιες και δαντέλες σε όμορφα και φανταχτερά σχέδια, κάλτσες-τσιρέπια μάλλινες ή βαμβακερές, τσίπες στο κεφάλι με πολύχρωμα κεντήματα.

ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ.

Κοίμηση Θεοτόκου – Μοναστήρι Παναγίας.

ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΔΑ. Παλιότερη εκκλησία στο χωριό Γαρδίκι, θεωρείται του Εξωκκλησίου της Αγίας Τριάδας, η οποία λέγεται πως κτίσθηκε περίπου το 1750 μ.Χ. σαν μικρό μοναστήρι, από τον Γαρδικιώτη ιερομόναχο Ιωαννίκιο. Κάπου εκεί κοντά υπάρχει και μια μικρή βρύση με καλό νερό. Αργότερα έπαθε από την πολυκαιρία και τις καιρικές συνθήκες πολλές ζημιές, με αποτέλεσμα να ανακατασκευασθή τα τελευταία χρόνια σε μικρότερη οικοδομή, με σκοπό να μη καταρρεύσει εντελώς. Σώζονται σ' αυτή μερικές παλιές εικόνες και τοιχογραφίες Αγίων και άλλα εκκλησιαστικά σκεύη.

ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ. Η άλλη εκκλησία του Αγίου Αθανασίου, έχει οικοδομηθή το 1893 σε ρυθμό απλό παλαιοχριστιανικό και προς ΝΔ πλευρά του χωριού, για να εξυπηρετεί τους κατοίκους της γειτονιάς εκείνης. Εορτάζει στις 18 του Γενάρη κάθε χρόνου, που οι κάτοικοι έχουν κατεβεί πια στις πόλεις και στα χειμάδια.

ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ. Το εξωκκλήσιο του Προφήτη Ηλία, που κτίσθηκε το 1914 στο περιβλεπτο ύψωμα του χωριού «Σπυρίκο» από το Γαρδικιώτη ιερωμένο Σπύρο Φούρλα ή Παπαφούρλα, σχεδόν κατέρρευσε από σεισμό και οικοδομήθηκε πάλι μετά το 1968 περίπου, επί εφημερεύοντα Γαρδικίου του παπα-Νικόλα Μπουντούρη.

ΚΟΙΜΗΣΗ ΘΕΟΤΟΚΟΥ. Η Μητρόπολη του χωριού Γαρδικίου, είναι η μεγάλη εκκλησία της «Κοιμήσεως της Θεοτόκου» που είναι κτισμένη στο κέντρο του χωριού και κοντά στην πλατεία αυτού, το 1700 μ.Χ., επάνω σε Παλαιότερη εκκλησία που προϋπήρχε. Το 1968 με δαπάνη του μακαρίτη έμπορα δερμάτων Κωνσ. Στράτου, προστέθηκε η ωραία πέτρινη και με τόξα προείσδος αυτής.

Το σπάνιο και αξιόλογης τέχνης ξυλόγλυπτο τέμπλο της, καθώς και ο ιερός Άμβωνας και το Δεσποτικό, φιλοτεχνήθηκε το 1843 οι δε εικόνες του το 1898 από ιερωμένο και ζωγράφο.

Η εκκλησία εορτάζει και πανηγυρίζει στις 15 Αυγούστου κάθε χρόνου, η δε μεγάλη πανήγυρη αυτής κρατάει επί ολόκληρο τριήμερο.

ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙ. Σε μικρή απόσταση από το Γαρδικιώτικο Μοναστήρι της Παναγίας, βρίσκεται ο συνοικισμός Γαρδικίου Παλιοχώρι, ο οποίος περιλαμβάνει σαράντα περίπου οικογένειες με διακόσια άτομα. Την εκκλησία του χωριού Άγιος Γεώργιος, την έκτισε, όπως μου είπαν, ο Ντούλας Μπαταγιάννης που είχε πολλά ιδιόκτητα χωράφια εκεί. Αργότερα το 1955, ανοικοδομήθηκε πάλι και το 1977, κτίσθηκε και το Εξωκκλήσιο της Αγίας Τριάδας επί Εφημερίου Γαρδικίου του Νικολάου Μπουντούρη.

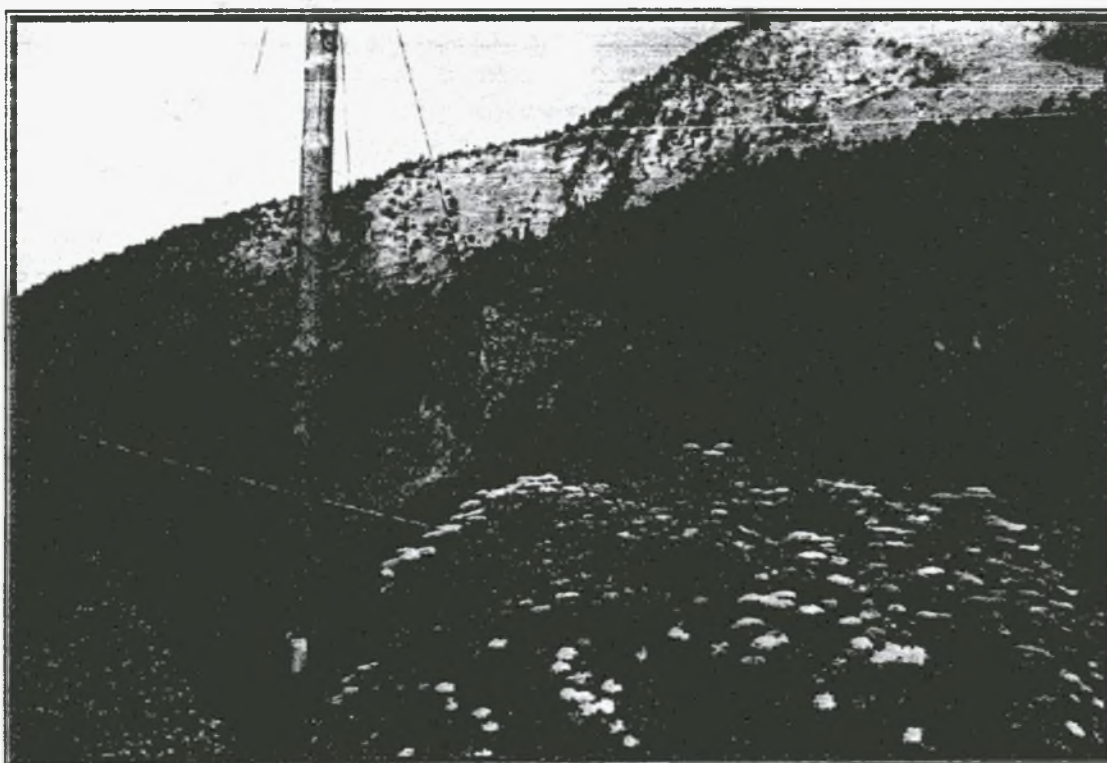
ΕΥΕΡΓΕΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ. Το 1904 με πρωτοβουλία του αείμνηστου Γαρδικιώτη δικηγόρου και βουλευτή Ντούλα Στεργιοπούλου, ιδρύθηκε στο Γαρδίκι ο «Ευεργετικός Σύλλογος Γαρδικίου – Αθαμάνων», με σκοπούς ιδίως ευεργετικούς και κοινωνικούς κι αναγνωρίστηκε το 1905. Ο Σύλλογος αυτός πρόσφερε πελώριες υπηρεσίες στους κατοίκους του Γαρδικίου και εώρταζε κάθε χρόνο στην 1^η Ιουλίου τους προστάτες του Άγιους Ανάργυρους, τους

οποίους είχε ζωγραφισμένους στη μεγάλη μεταξωτή Σημαία του, καθώς και σε μεγάλη Εικόνα των Αγίων, που σώζεται στην εκκλησία της Κοιμή-

σεως της Θεοτόκου. Το πανηγύρι γίνονταν στην γραφική εξοχή Αγία Τριάδα, κοντά στο εξωκκλήσιο του Προφήτη Ηλία, όπου τελούνταν Θεία Λειτουργία, χοροί με λαϊκά όργανα και τραγούδια και μοιράζονταν σε όλους κρέας μαγειρεμένο στο καζάνι με μπουγούρι το λεγόμενο από τους Γαρδικιώτες «μπλότς-ου».

Στο Σύλλογο αυτό πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους σχεδόν όλες οι φάρες των Γαρδικιωτών.

Καθήκον όλων των Γαρδικιωτών, πρέπει να είναι, το κράτημα, του ιστορικού αυτού Συλλόγου σε διαρκή δράση μέσα στους σκοπούς του, μακριά από πολιτική και άλλες σκοπιμότητες, όπως είπαν οι πρωτοπόροι εκείνοι Γαρδικιώτες που τον ίδρυσαν εδώ και εβδομήντα πέντε ολόκληρα χρόνια.

ΕΞΟΧΕΣ ΓΙΑ ΠΕΡΙΠΑΤΟΥΣ

Εξοχές για περιπάτους δεν έχει πολλές, αλλά ούτε και ελκυστικές, γιατί ο τόπος είναι απότομος, με μεγάλη κλίση εδαφική και δίχως κοντινά δάση.

ΣΕΜΟΣ. Πρώτη και κοντινότερη εξοχή για σύντομο περίπατο, είναι ο «Σέμος», που πήρε την ονομασία του αυτή από τον Τούρκο «Σεμόμπη», τον οποίο σκότωσε σε συμπλοκή που έγινε στη θέση «Κριθάρια», μεταξύ Γαρδικίου και Τζιούρτζιας, ο Καπετάνιος Γεωργ. Καταραχιάς και έθαψαν οι Τούρκοι στην τοποθεσία αυτή, κατά θρησκευτική τους συνήθεια οι επιφανείς άνδρες τους να θάπτονται σε κάποιο ύψωμα περίβλεπτο.

ΚΟΜΑΝΟ. Ο «Κομάντος» είναι η δεύτερη εξοχή προς την ίδια κατεύθυνση για περίπατο, είναι λέξη σλαβική όπως ισχυρίζονται ειδικοί, και σημαί-

νει κομμένο Βουνό. Από τις δυο πιο πάνω τοποθεσίες φαίνεται το Γαρδίκι σε πανοραματική άποψη.

ΓΟΥΛΑΣ. Πίσω από τον Κάμανο και το δρόμο προς το κοντινό χωριό Τζιούρτζια, προβάει η τρίτη εξοχή για περίπατο ο «Γουλάς». Με το όνομα αυτό ονομάζεται ένα μικρό κυκλικό οροπέδιο.

ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΔΑ. Προς την άλλη πλευρά του Γαρδικίου και κοντά στο δρόμο προς το γειτονικό χωριό Μουσιάρα, βρίσκεται το μικρό ξωκλήσι της Αγίας Τριάδας, που λέγεται πως άλλοτε ήταν Μοναστήρι και προσφέρεται για περίπατο σύντομο.

Άλλη τοποθεσία με το ίδιο όνομα της Αγίας Τριάδας, υπάρχει πιο επάνω από την τοποθεσία «Σπυρικό» που κτίστηκε το ξωκλήσι του Προφήτη Ηλία, η οποία προσφέρεται για ένα ανηφορικό περίπατο και όπου άλλοτε γινόταν η εορτή του Ευεργετικού Συλλόγου Γαρδικίου, αρχή Ιουλίου κάθε χρόνο, με προστάτες τους Αγίους Αναργύρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΑΘΑΜΑΝΙΑ

Η Αθαμανία στην αρχαιότητα ήταν χώρα της Ηπείρου ή της Θεσσαλίας, ανατολικά του ποταμού Αράχθου και βρίσκονταν μεταξύ της χώρας των Περραιβών προς Βορά, της Εστιαιώτιδας, της Θεσσαλίας Ανατολικά, της Δρυοπιδας και της χώρας των Δολόπων προς Νότο και της Μολοσσίδας προς τα Δυτικά. Υπό πολλών θεωρούνταν περισσότερο σαν Θεσσαλική χώρα και όχι Ηπειρωτική. Η σημερινή περιοχή των Τζουμέρκων και μέρος του Θεσσαλικού Μαλακασίου, περιλαμβάνονταν στο χώρο που καταλάμβανε η αρχαία Αθαμανία. Η χώρα της αρχαίας Αθαμανίας χρωστάει την ονομασία της στο Βασιλιά Αθάμα, που ήταν γιος του Αιόλου κι βασίλευσε πρώτα στους Μινύες του Ορχομενού της Βοιωτίας και ύστερα της από τον ίδιο ορεινής περιοχής που κατέλαβε και ονόμασε Αθαμανία.

Η νεότερη και σημερινή Αθαμανία ή άλλοτε Δήμος Αθαμανών περιλαμβάνει τώρα μόνο έξι χωριά, δηλαδή το Γαρδίκι (πρωτεύουσα), Αγία Παρασκευή, Αθαμανία, Δροσοχώρι, Δέση και Άγιο Νικόλαο και 2-3 Συνοικισμούς και τον γύρω από τα χωριά αυτά ορεινά χώρο.

Η παλιά πρωτεύουσα της Αθαμανίας, ήταν κτισμένη στη θέση «Βρύσες», της Κοινότητας Γαρδικίου, κάπου διακόσια μέτρα ψηλότερα από το συνοικισμό του Γαρδικίου «Παλιοχώρι», όπου και σήμερα ακόμα σώζονται ερείπια και κομμάτια από σπασμένα κεραμίδια και όπου υπάρχουν πληροφορίες ότι κατά καιρούς βρέθηκαν διάφορα αρχαιολογικά ευρήματα από αρχαιοκάπηλους καθώς και αρχαία νομίσματα με λέξη «Αθαμανών». Ηλικιωμένοι Γαρδικιώτες της εποχής 1900-1915, αλλά και ο αείμνηστος Νίκος Βέης – Ακαδημαϊκός και καθηγητής Πανεπιστημίων και Ευάγγελος Φωτιάδης- Διευθυντής Εθνικής Βιβλιοθήκης Αθηνών και Φιλολόγος και Ιστορικός, μου είχαν διηγηθεί για ένα μεγάλο σεισμό στην αρχαιότητα που κατέστρεψε την πρωτεύουσα της αρχαίας Αθαμανίας, όπως έγραφε ο παλιός Έλληνας περιηγητής Πausανίας.

ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΑΘΑΜΑΣ

Ο Αθάμας ήταν γιος του Αιόλου και της Ενάρετης, Βασιλιάς του Βοιωτικού Ορχομενού. Κατά διαταγή της Ήρας ο Αθάμας παντρεύτηκε τη Νεφέλη, με την οποία έγινε πατέρας του Φρίξου και της Έλλης, όμως αυτός ύστερα παντρεύτηκε την Ινώ, θυγατέρα του Κάδμου, από την οποία απέκτησε τον Λέαρχο και τον Μελικέρτη. Φονεύοντας όμως το Λέαρχο, αναγκάστηκε να φύγει από τη Βοιωτία και να εγκατασταθεί στη χώρα που πήρε και το όνομά του, την Αθαμανία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΣΤΙΣ ΔΑΣΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ 1968 ΜΕΤΕΩΡΑ – ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΣ – ΚΟΖΙΑΚΑΣ

Στις 26 μέχρι 28 Ιουλίου του 1968 διοργανώθηκαν στον Ασπροπόταμο για πρώτη φορά από την απελευθέρωσή του από τους Τούρκους, μεγάλες λαογραφικές γιορτές, υπό την ονομασία «Δασο-τουριστικές Εκδηλώσεις» με πρωτοβουλία του τότε Κρατιώτη Νομάρχη Τρικάλων αείμνηστου Φωκίωνα Α. Μπίτσιου, ο οποίος διέμενε μόνιμα κι ασκούσε το επάγγελμα του δικηγόρου στη γειτονική πόλη της Καρδίτσας.

Η μεγάλη αυτή εκδήλωση τελούσε υπό την επιμέλεια του Υπουργείου Γεωργίας, της Γενικής Διευθύνσεως Δασών και της Υπηρεσίας Δασικών Εφαρμογών κι εκπαιδεύσεως. Για τον ανώτερο σκοπό συστήθηκαν τρεις διάφορες Επιτροπές, η πρώτη από το Σεβασμιότατο Μητροπολίτη μας και το Μέγαρχο σαν Επίτιμους Προέδρους, η δεύτερη εντεκαμελής Επιτροπή οργανωτική και η Τρίτη δεκαπενταμελής εκτελεστική Επιτροπή, από εκπροσώπους διάφορων Δημοσίων Υπηρεσιών, Σωματίων, Δημοσιογράφων κ.α. στην οποία ανήκα και ο γράφων το ιστορικό των εκδηλώσεων αυτών.

Σαν σκοποί της οργανώσεως των Δασο-Τουριστικών εκδηλώσεων τέθηκαν : Η προαγωγή του ορεινού τουρισμού μας, η διάσωση κι επέκταση των πολύτιμων δασών μας και των ορεινών τοπίων, η καλλιέργεια του εκδρομικού και η διάδοση του λαογραφικού και παραδοσιακού πολιτισμού μας, πόλοι έλξεως των δικών μας και των ξένων τουριστών.

Καλούνται έτσι όλοι οι σκαπανείς, οι πρωτοπόροι και όσοι αγαπούν το ελληνικό βουνό και τους κατοίκους του, να αγαπήσουν την ωραία αυτή σταυροφορία και να εργαστούν για την υλοποίηση των υψηλών αυτών σκοπών των εκδηλώσεων, που θα αποτελέσουν μια μεγάλη προσφορά για τη μείωση της αυξημένης εισοδηματικής διαφοράς μεταξύ των παραγωγικών διαμερισμάτων της χώρας και του ορεινού χώρου αυτής.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ

Παρασκευή – 26 Ιουλίου 1968. – Ώρα 5:45 μ.μ. Συγκέντρωση προσκαλεσμένων και του κοινού, στον περίβολο του Δασικού εργοστασίου Καλαμπάκας.

Ώρα 6^η μ.μ. Άφιξη επισήμων, προσφωνήσεις, θεμελίωση εργοστασίου μοριοσανίδων από τον Υπουργό Γεωργίας, προσφορά αναψυκτικών, επίσκεψη εγκαταστάσεων.

Ώρα 7^η μ.μ. Αναχώρηση για τους βράχους και τα Μοναστήρια των Μετεώρων, εσπερινός στο Μοναστήρι Βαρλαάμ, επίδειξη αναβάσεως στο Μοναστήρι με το δίχτυ- βριζόνι, επίσκεψη των άλλων Μοναστηριών.

Ώρα 8^η μ.μ. Φαντασμαγορική φωταγώγηση των βράχων, υποβλητική αφήγηση της ιστορίας των Μετεώρων υπό το φως προβολέων και ήχων Βυζαντινής μουσικής.

Ώρα 8:30 μ.μ. Επιστροφή στο Καστράκι, αναρρίχηση ομάδας χωρικών στον Αϊ Γιώργη το Μανδηλά. Γιορτή του Κρασιού από την Κοινότητα και εκτέλεση παραδοσιακών χορών, «Παπαγιώργη» και «Όλες οι νιες παντρεύονται»,

από όμιλο γυναικών και ανδρών , νέων και νεανίδων, με πήλινες στάμνες στα κεφάλια τους, που ισορροπούν με καταπληκτική επιτυχία.

Ώρα 9:30 μ.μ. Προβολή κινηματογραφικών ταινιών Δασο-τουριστικού περιεχομένου σε κεντρική πλατεία των Τρικάλων.

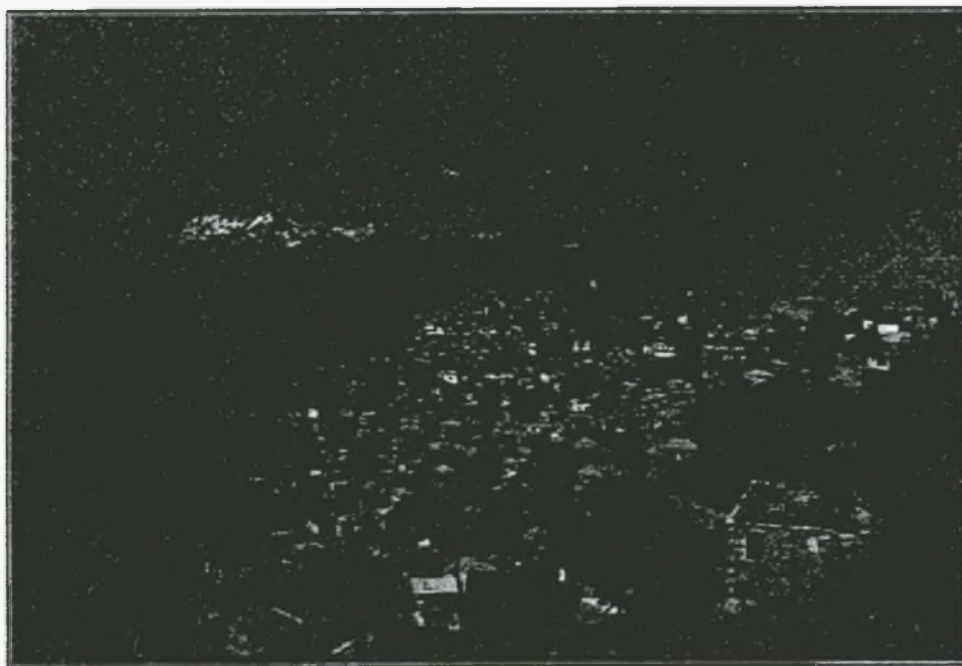
Σάββατο 27 Ιουλίου 1968. Ώρα 8^η μ.μ. συγκέντρωση καλεσμένων Αρχών και άλλων μπροστά στο Δασαρχείο Καλαμπάκας κι αναχώρηση για το χωριό Καστανιά. Στάση στον πλατανιώνα «Γκούρα», υπαίθρια δεξίωση από την Κοινότητα των επισήμων και άλλων, επίσκεψη αξιοθέατων και παρακολούθηση τοπικών εκδηλώσεων.

Ώρα 10:30 π.μ. Διαδρομή μέσα απ' το πυκνό και μαγευτικό δάσος μετά την «Κιάτρα Μπρόστα» του Ασπροποτάμου προς τις εγκαταστάσεις τις Δασικής Υπηρεσίας στο «Κουκουφλί», ομιλία από ειδικό Δασολόγο για το εκτελούμενο δασικό έργο, επίδειξη εκμεταλλεύσεως του δάσους, κυνηγητικές επιδείξεις και ψάρεμα πέστροφας στον αργυροδίνη Αχελώο.

Ώρα 1^η μ.μ. Αναχώρηση για την Κρανιά, γεύμα στους επισήμους και άλλους, παρακολούθηση χορών και της τοπικής θρησκευτικής πανήγυρης.

Ώρα 4-6 μ.μ. Προαιρετική επίσκεψη – αναψυχή των παρακολουθούσων τις εκδηλώσεις στο υποδειγματικά εκμεταλλεόμενο δασοσύμπλεγμα του Ασπροποτάμου και μετάβαση αυτών στα γύρω χωριά – θέρετρα για διανυκτέρευση, όπου θα παρακολουθούσαν και τοπικές λαογραφικές εκδηλώσεις.

Στο χωριό Γαρδίκι ο Νομάρχης και οι άλλοι επίσημοι εγκαινίασαν το νεοδιανοιγέντα αυτοκινητόδρομο για το γειτονικό χωριό Μουσιάρρα(Αθαμανία).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η περιοχή του Ασπροποτάμου είναι μια εξαιρετικά όμορφη περιοχή που αρμονικά συνδυάζει το άγριο με το ήρεμο, το όμορφο με το άσχημο, το ανέφικτο με το εφικτό. Ο Δημιουργός της έδωσε τόσα χαρίσματα που φυτά, ζώα και κυριότερο ο άνθρωπος μπόρεσαν να απολαύσουν την ύπαρξή τους ως τώρα ελεύθερα και με ασφάλεια.

Ο τόπος αυτός μπορεί στον καθένα μας να προσφέρει χαρά και πάνω απ' όλα υγεία. Η δημιουργία φράγματος στην περιοχή θα βοηθήσει ραγδαία στην εξέλιξή του αλλά ας ελπίσουμε ότι θα είναι αρωγός επίσης για τη φύση και τον πολιτισμό – λαογραφικό χαρακτήρα του.

Η τουριστική του ανάπτυξη τα επόμενα χρόνια μακάρι να βοηθήσει όχι μόνο τον άνθρωπο αλλά και το περιβάλλον του, που ουσιαστικά σ' αυτό χρωστά την ύπαρξη και την ανάπτυξή του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- . Ιστορικά – Λαογραφικά Παραδόσεις Γαρδικίου Αθαμανών
Αχιλλέα Γρηγ. Καρανάσιου.
- . Τζιούρτζια – αναδρομή στο χρόνο *Γ. Ι. Κούτσια*
- . Εγκυκλοπαίδεια «Ήλιος» , *Λήμα Κουτσοβλάχοι*
- . «Οι βλάχοι της Πίνδου» *Κώστα Δ .Κρυστάλλη 1952*
- . *Σ. Γοργορέτας.*